

روابط زوجین در خانواده و راه های پیشگیری از اختلافات خانوادگی

نرجس تقی فارغ^۱

چکیده

ازدواج یکی از مقدس ترین پیمانها و عهد ها نزد خداوند متعال می باشد. بنابراین تشکیل خانواده از جایگاه خاصی برخوردار است. لذا باید تمام زنان و مردانی که قدم در این راه می گذارند ، آگاهی و اندیشه ی کافی در مورد ازدواج و مسائل مربوط به آن را داشته باشند ، تا اینکه کورکورانه و به خاطر هویت و هوس یا به خاطر اینکه از آنها راضی باشند ، اختیار همسر نکنند. پس باید به وظایف و حقوق خود و همسرشان آشنا باشند . باید بدانند که در چه مواقعی گذشت داشته باشند و دیده ها را نادیده فرض کنند و در چه مواقعی به صورت قاطع و استوار جلوی مسائل زندگی بایستند . بهترین و زیباترین رابطه میان زن و شوهر زمانی برقرار می شود ، که هر دوی آنها سعی کنند یکدیگر را مورد حمایت عاطفی خود قرار دهند و در ارضای نیاز های فطری و روانی خود از یکدیگر پیشی بگیرند. خطاهای هم را بپوشانند و برای دیگران بازگو نکنند . اسرار هم را حفظ کنند .به زندگی نشاط بخشند ، طوری باشند که فراق و دور بودن از هم برایشان غیر قابل تحمل باشد ، و بلاخره با ارضای صحیح نیاز های هم ، یکدیگر را در برابر آفت های اجتماعی مصون بدارند. به خاطر همین سعی شده در این مجموعه یک سری وظایف و حقوق زن و مرد و رابط میان هر دو بیان شود تا زوجین و مخصوصا کسانی که در ابتدای زندگی مشترکشان هستند و هنوز تجربه ای در این باره کسب نکرده اند ، با خواندن این مطالب و به کار بستن آنها در زندگی مشترک خود ، بتوانند زندگی خوب و خوش را برای خود و همسر و فرزندانشان فراهم کنند. از خداوند متعال می خواهیم که به ما توفیق خواندن این مطالب و عمل کردن به آنها در زندگی بدهد ، تا بتوانیم خانواده و زندگی ایده آل داشته باشیم.

کلید واژه

زن ، مرد ، زوجین ، ازدواج.

^۱ طلبه ی سطح ۲ ، مدرسه علمیه ی الزهرا گلدشت

مقدمه

خانواده یکی از نظام های اولیه ی جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی ، در اهداف و کارکرد های خود ثابت مانده و هنوز در همه ی جوامع ، اهمیت اساسی دارد . خانواده ، بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آرامش روانی اعضا ، پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیاز های عاطفی افراد نموده است . اما امروزه مشکلات بسیاری در خانواده ها به وجود آمده است ؛ حال آنکه از ابتدا آموزش های لازم را دریافت کنند و با وظایف خود آشنا شوند و به روشی درست راهنمایی شوند ، می توانند خانواده را به عرصه ی رشد و تعالی و نیک بختی خود و فرزندان شان تبدیل کنند و بهره های فراوان از آن ببرند . با توجه به اهمیت این موضوعات ، در این پژوهش سعی شده است که ویژگی های خانواده های صمیمی ، که در آنها عشق و علاقه و تفاهم و احترام برقرار است ، بررسی شود . همچنین با توجه به آسیب هایی که رعایت نکردن این موضوعات دارد و با در نظر گرفتن موقعیت خاص کشور اولاً چگونگی روابط زوجین در خانواده بررسی میشود و ثانیاً راه های پیشگیری از اختلافات آنها را بیان میکنیم.

چگونگی روابط زوجین در خانواده

اساس رابطه ی زناشویی از نظر قرآن کریم

قرآن کریم اساس رابطه ی زناشویی را (مودّت و رحمت) میداند که رابطه ای برتر و والاتر از پیوند شهوانی یا بهره گیری اقتصادی و سود جویانه است. بنیانی که بر اساس رحمت و مودت شکل می گیرد ، آثار پر خیر و برکتی نه تنها برای زن و شوهر و فرزندان بلکه برای جامعه دارد.^۱

اهمیت رابطه ی خانواده در تربیت

تردیدی نیست که خانواده نقش اساسی در تربیت فرزند دارد و پرورش صحیح فرزندان بدون توجه جدی والدین به این امر مهم ایجاد فضای مناسب و آرام برای آن میسر نیست. عدم رابطه ی صحیح میان اعضای خانواده به ویژه والدین ، فقدان امنیت و آرامش لازم در جامعه ی کوچک خانواده ، تربیت صحیح فرزند را به مخاطره می اندازد. از این رو حسن خلق بیشتر از هر مورد دیگری در باره ی خوش رفتاری پدر خانواده با اهلش تأکید شده است و این حاکی از آن است که خوش رفتاری در کانون خانواده اهمیت ویژه دارد و آثار مثبت آن فراتر از خوش رفتاری با افراد دیگر است ؛ زیرا در جامعه کوچک خانواده افراد کاملاً با هم در ارتباط هستند و بر یکدیگر تأثیر میگذارند.^۲

ارزش اخلاق حسنه در خانواده

اجرای حقایق اخلاقی نسبت به یکدیگر ، فضایی از صفا و صمیمیت ، پاکی و سلامت ، راحت و امنیت ، عشق و محبت به وجود می آورد و زندگی را در تمام شئون ، بر زن و شوهر از غسل شیرین تر میکند . در رابطه با اراسته بودن به حسنات اخلاقی و به کارگیری آن ، قرآن مجید در آیات متعددی پیامبر بزرگوار را ستوده :^۳

^۱ محمد علی سادات ، راهنمای همسران جوان، ص ۲۰ .

^۲ علی همت بناری ، امام باقر علیه السلام و تربیت فرزند ، ص ۱۲ .

^۳ استاد حسین انصاریان ، نظام خانواده در اسلام ، چاپ شانزدهم ، ص ۲۳۳ و ۲۳۴ .

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفَنَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ....^۱

جلوه رحمت خداست که بر مردم نرمخو و مهربانی، اگر تند خو و سخت دل بودی، مردم از حول محور تو پراکنده میشدند.

وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ.^۲ و همانا تو آراسته به خلق عظیم و بزرگی هستی.

عشق راستین، رمز تحقق و نظام سالم خانوادگی

مودت و محبت، نیرومندترین جاذبه ی درونی و معنوی میان دو موجود است. از همین رو ازدواج و پیوند مشترک خانوادگی در صورتی که بر اساس سنخیت روحی و تشابه شخصیتی و معنوی باشد و پیوند روحی میان زن و شوهر برقرار باشد، چنین ازدواجی معقول و درست است. پیوند اتحاد دو روح در صورتی تحقق میابد که زن و مرد در مسیر قوانین و دستورهای روح حرکت کنند و در قلمرو ابعاد روحی و انسانی قدم نهاده و رشد و تعالی یافته باشند و بدین وسیله با یکدیگر هم سنخ شده باشند. هر چه این وحدت و پیوند بیشتر باشد، جاذبه ی میان دو روح و عشق حقیقی بیشتر خواهد شد. پس عشق حقیقی و انسانی، محبت ف پیوند معنوی، که روح زندگی و رمز استحکام و تداوم نظام خانوادگی است، بر مبنای ملاک ثابت و پایدار یعنی ارزش های الهی و انسانی ممکن خواهد بود. به بیان دیگر، محبت راستین بر دو پایه ی اخلاق و صفات خداگونه و دیگر شناخت و معرفت زوج ها نسبت به یکدیگر محقق میشود و چنین محبتی است که پایه و شالوده ی خانواده ی سالم و معتدل و راز رسیدن به هخدف های والای ازدواج به ویژه ایجاد و تربیت فرزندان سالم و صالح است، زیرا به وسیله ی عشق و محبت راستین میان زن و شوهر، رابطه ی آن دو فراتر از رابطه ی جنسی و حیوانی میشود و فضای خانه از عواطف عالی و معنویت سرشار و در نتیجه زمینه ی آرامش و تکامل روحی و معنوی و رشد و تربیت صحیح فرزندان آماده می گردد.^۳

^۱ آل عمران، ۱۵۹.

^۲ قلم، ۴.

^۳ محمد رضا کوهی، آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن، ص ۱۱۰ و ۱۱۱.

پیام عشق حقیقی میان زوجین

در محبت راستین آم لذت ناشی از عشق و وحدت ، انس و صمیمیت ، مشاهده و وصال دو همسر ، پرتوی اندک از لذت های معنوی بی پایان است که در سایه ی عشق و وحدت ، انس و مجالست ، مشاهده و وصال آن یگانه معشوق بی نظیر ، خداوند جمیل حاصل میشود. آن لذت زوجین پیام رسان لذت های الهی و هدایت گر زن و شوهر به سوی آنهاست.^۱

آراستگی متقابل زن و شوهر

یکی از ابعاد درونی انسانها که باید در روابط زوجین منظور شود ، جمال خواهی و حس زیبایی است و مراعات آن در حد اعتدال برای هر مسلمانی واجب و لازم است . بنابراین انسان طبیعتاً عاشق جمال و زیبایی است و این مسأله در عشق و علاقه ی متقابل زن و شوهر فوق العاده مؤثر است و به همین مناسبت دین مقدس اسلام علاوه بر تأکید عمومی در پاکیزگی و نظافت همه ی آحاد ملت زنان و مردان متأهل را به طور ویژه به این امر حیاتی مأمور ساخته و نقش آنان را در تعجب زن و شوهر و جلوگیری از فساد و انحراف جنسی خاطر نشان کرده است. امام صادق (علیه السلام) در این باره می فرماید : زنی به خدمت رسول الله آمده و عرض کرد : ای رسول خدا حقوق شوهر بر زنش چیست ؟ آن حضرت با بیان بخشی از حقوق مردان آنگاه فرمودند : وَ عَلَيْهَا أَنْ تُطَيَّبَ بِأَطْيَبِ طَبِيبٍ وَ تَلْبَسَ أَحْسَنَ ثِيَابِهَا وَ تَزَيِّنَ بِأَحْسَنِ زِينَتِهَا وَ تَعْرِضَ نَفْسَهَا عَلَيْهِ غُدُوً وَ عَشِيَةً... با بهترین عطر ها خود را خوشبو کند و عالی ترین لباس های موجودش را بپوشاند و به صورت زیبا آرایش نماید ، و سپس خود را به شوهرش عرضه کند.^۲

درک و فهم متقابل

زن و شوهر در دو خانواده و دو فرهنگ جداگانه پرورش یافته اند . پس اندیشه ها ، سلیقه ها ، طرز طلقی ها و برداشت های متفاوتی دارند. بدین ترتیب در هر مسئله ای میتواند اختلاف نظرهایی

^۱ کوهی ، آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن ، ص ۱۱۳ .

^۲ سالری فر ، در آمدی بر نظام خانواده در اسلام ، ص ۷۰۷ .

از مهم ترین عوامل مؤثر در روابط عاطفی رضایت بخش ، بین زن و شوهر ، رعایت حدود روابط زن و مرد نامحرم است. مهار تماس های چشمی و روابط کلامی بین زن و مرد نامحرم در محدوده ی عرفی لازم ، و دوری از نگاه ها و رابطه ی کلامی معنا دار که حتی بار جنسی کمی داشته باشد ، در پیشگیری از اختلاف ها نقش مهمی دارد . برخی تحقیقات نیز این نقش را تأکید می کند . طبق برخی از آزمایش ها هنگامی که مردان عکس های زنان بسیار زیبا را می بینند ، همسران مورد علاقه ی خود را به جذابیت کمتری ارزیابی می کنند و بدیهی است که ارزش گذاری کمتری به همسر ، زمینه ی روابط عاطفی ضعیف تر را فراهم می کند . کمترین تأثیر نگاه ها و روابط عاطفی لذت بخش همراه با بار جنسی ، یا ارضای آن ها در بیرون از محدوده ی خانواده ، سرد شدن این روابط در خانواده است . از حدود دیگری که به زنان مربوط میشود ، پوشش شرعی است . این امر هم در خود زنان تأثیر دارد و هم مردانی که آنها را می بینند . طبق تحقیقی که در مورد پوشاندن زیبایی زنان انجام شده ، ثابت شده است که این امر ، مانع افزایش آستانه ادراکی ، مرد به محرک های درون خانواده ، دیر تر پاسخ خواهد داد و زمینه ی برقراری روابط عاطفی لذت بخش فراهم نمیشود.

توجه به اصل مشورت و کسب توافق در خانواده

گاه رفتار ها و تصمیم گیری ها دقیقاً یا تا حد زیادی با قوانین و اصول عقلی و شرعی متناسب است. در این وضعیت ، رو شدن تطابق یک رفتار یا تصمیم بر اصول عقلی و شرعی و تبیین و توجیه آن برای اعضای خانواده به روش مناسب ، وظیفه ی والدین است . با وجود این ، در موارد بسیاری خانواده ها با رفتار ها و تصمیم هایی روبه رو میشوند ، که تطبیق آنها بر موازین عقلی و شرعی دشوار است یا همه ی موارد گزینو شرع محسوب می شود. خانواده ها در این موارد ، مانند هر گروه دیگر میتوانند از راه های مختلفی تصمیم گیری کنند. با توجه به تعالیم اسلام به نظر میرسد ، استفاده از نظر دیگران و گزینش مناسب ترین راه حل در هر موضوع بهترین شیوه است . قرآن کریم یکی از اوصاف مؤمنان را ، مشورت و تضارب رأی در همه ی امور زندگی اعلام میکند .^۱

^{۱۱} سالاری فر ، مقابله با خشونت های خانگی علیه زنان ، ص ۲۳۶ .

برخورد منطقی

یکی از ویژگی های روابط سالم و سازنده همسران، برخورد انسانی و منطقی با هم، با وجود انتقادها و اعتراض ها به عملکرد یکدیگر است. هر چند در مواردی، امکان به کرسی نشاندن سخن خویش وجود دارد، ولی منطق و رفتار منصفانه، مانع چنین رفتاری می شود. همچنین ممکن است توقع حقی را از همسر خود داشته باشد، ولی وقتی با دیدی منطقی به آن می نگرد، درمی یابد که دست یابی به تعادل در زندگی مشترک هنگامی به وجود می آید که . آن امکان پذیر نیست و از توانایی او خارج است روابط متقابل بر پایه های عقلانی استوار باشد. آدمی به دلیل حبّ نفس (خود دوستی)، پیوسته به منافع شخصی گرایش دارد و سیاست کسب منفعت و دفع ضرر را بر روش های دیگر ترجیح می دهد. چنین نگرشی در دوران تجرد، تا حدودی عملی و امکان پذیر است، ولی در زندگی مشترک، به دلیل پیدایش روابط و مناسبات جدید، سلیقه های شخصی زن و شوهر در تقابل با یکدیگر قرار می گیرد؛ چون هر یک، از دریچه منفعت شخصی به زندگی می نگرد و ترجیحات او، از نوع نفسانی است تا عقلانی.^۱

مهریه ی مناسب

یکی دیگر از راه ها ی پیشگیری از اختلافات خانوادگی ، مهریه ی سبک و مناسب است. مسئله ی مهر در اسلام مسئله ی بسیار مهم ، ظریف ، دقیق و قابل توجه است . اسلام بر مهریه ی سبک اسرار دارد و از مهریه های سنگین متنفر است . از طرفی آنچه دارای ارزش و قیمت باشد چه مال و چه عمل میتواند مهریه و صدق زن قرار بگیرد . اما اگر همه ی اینها از حد ، عرف و شرع بیشتر باشد ، زمینه ی اختلاف زوجین و حتی خانواده هارا فراهم میکند. در این مورد روایتی از رسول خدا است که می

^۱ حسینی ، راهکار برقراری روابط سالم و سازنده در خانواده ، ص ۵۳ .

فرمایند: برترین زنان امت من، زنی است که زیباییش بیشتر و صداقش کمتر باشد. همچنین حضرت علی میفرمایند: مهرها را زیاد نگیرید که مایه ی دشمنی است.^۱

تربیت درست فرزندان

پدر و مادر با تربیت درست فرزندان، بزرگترین دین ملی و انسانی خویش را ادا میکنند و باعث میشوند اختلافات کمتری بینشان رخ دهد. در مکتب آسمانی اسلام، هیچ خدمتی از ناحیه ی پدر و مادر درباره ی فرزند، شریف تر از تربیت صحیح آنها نیست و در این رابطه حضرت علی می فرمایند: ادب و تربیت خوب، از هر بستگی نسبی و سببی، شریف تر و افتخار آمیز تر است. همچنین امام صادق در این باره می فرمایند: بهترین ارثی که پدران برای فرزندان باقی می گذارند، ادب و تربیت صحیح است نه مال و ثروت.^۲

تأثیر آشنایی به حقوق یکدیگر بر ایجاد روابط سالم

تعیین حقوق، روابط را بر پایه ی ضوابط استوار، و مرز توقع ها را مشخص و معلوم میکند و باعث می شود که هر کس از دیگر افراد خانواده، توقعی بیش از اندازه نداشته باشد. همچنین سبب می شود، که هر کس بر اساس ضوابطی، کار و برنامه ای را برای خود معین کند و از آن مرز فراتر نرود. در این صورت، روابط خانوادگی محکم و با ثبات می شود، احترام ها، تصمیم ها، و برنامه ریزی ها ضابطه دار می شوند، همراهی و تعاون در پی ان معنا پیدا می کند، امیال و خواسته ها محدود می شوند و افراد در مسیر شرع گام بر می دارند.

^{۱۱} انصاریان، نظام خانواده در اسلام، چاپ ۱۶، ص ۱۴۷ و ۱۴۸.

^۲ حیدری نراقی، والدین و فرزندان، چاپ سوم، ص ۴۶ و ۴۷.

نتیجه

در این مقاله ، ابتدا اهمیت چرایی و چگونگی روابط صمیمانه در زندگی ، به خصوص در زندگی زناشویی ، بیان شد. نوع رابطه ی همسران ، شاید مهم ترین عامل در زندگی آنها محسوب میشود . ویژگی رابطه ی صمیمانه ، به رغم اهمیتش ، شناخته شده نیست . لذا با استناد به تحقیقی کتابخانه ای ، آن ویژگی ها استخراج و در چند مقوله خلاصه شدند. همچنین گفته شد که چنین رابطه ای معمولاً با احساس تعهد ، اذیت‌ماد همسران نسبت به یکدیگر و رضایت از زندگی زناشویی است . در ضمن ملاحظه شده است که در بعضی از زوجین ، به خصوص در سنین میان سالی و بالاتر ، با کاهش میزان عشق هیجانی از میزان صمیمیت کاسته نمی شود . الگوی صمیمی رابطه ی همسران در همه ی سنین قابل مشاهده و شناسایی است . در ضمن مشخص که ویژگی های رابطه ی صمیمانه به طور جداگانه وجود ندارد ، بلکه معمولاً آنها کلیتی را تشکیل می دهند که در مجموع ، به صورت الگویی از رابطه ی صمیمانه قابل تلخیص است . وانگهی الگوی رابطه ی صمیمانه یا همان جوهر شادی در زندگی که افراد در جست و جوی آن هستند ، امری سرّی و راز آلود نیست، بلکه ویژگی هایی هست که به واسطه ی تلاش و مراعات اصولی به همراه چاشنی عشق دست یافتنی است.

فهرست منابع

* قرآن کریم

- ۱- سادات ، محمد علی ، راهنمای همسران جوان ، تهران ، دفتر نشر فرهنگ هاجر
- ۲- همت بناری ، علی ، امام باقر (ع) و تربیت فرزند ، اصفهان ، موسسه فرهنگی تبیان
- ۳- انصاریان ، حسین ، نظام خانواده در اسلام ، چاپ شانزدهم ، انتشارات ام ابیها قم
- ۴- کوهی ، محمد رضا ، آسیب شناسی شخصیت و محبوبیت زن ، قم ، انتشارات اتقان
- ۵- حسینی ، سید داوود ، روا بط سالم در خانواده ، چاپ سوم ، مرکز پژوهش های اسلامی
- ۶- سالاری فر ، محمد رضا ، مقابله با خشونت های خانگی علیه زنان ، قم ، مرکز نشر هاجر
- ۷- نراقی ، علی محمد ، والدین و فرزندان ، چاپ سوم ، انتشارات میثم تمار
- ۸- سالاری فر ، محمد رضا ، در آمدی بر نظام خانواده در اسلام ، قم ، نشر هاجر
- ۹- حسین زاده ، علی ، همسران سازگار ، چاپ دوم ، انتشارات امام خمینی